

AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÇOCUĞA ETKİSİ

1. Ana Baba tutumları ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi nasıl açıklayabilirsiniz?

Çocukta veya ergende uyum ve davranış sorunları ile anababa tutumları arasındaki ilişki, araştırmacıların üzerinde çok çalıştıkları konulardan biridir. Bu araştırmalar arasında, saldırgan davranış ile anababa tutumları arasındaki neden sonuç ilişkisini ortaya koyan araştırma sonuçları geniş yer tutmaktadır.

Bilindiği gibi ergenlik dönemi çocuk için hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişim dönemidir. Hızlı gelişimin yarattığı gerilim, bilgi ve deneyim eksikliği ile de birleşir. Bu tablo, gencin sosyal düzene ve kurallara uyum göstermesini zorlaştırabilmektedir. Aynı zamanda çevresinden toplumsal kabul bekleyen genç, beğenmediği bazı kuralları yeniden düzenlemeyi düşünür. Ergen, yaşı gereği kuralların sebebini kavrayamamaktadır. Büyüklerin kurulu düzenini katı ve kalıplaşmış bulur, bunlara direnç gösterir. Değişen dünya gibi değişen kuşakları da anlamamakta direnen yaşlı kuşaklar da onu haklı çıkarmaktadır (Balcıoğlu, 2000).

Saldırgan davranışların oluşmasında taklit önemli bir süreçtir. Bir çocuk yada genç öfke ve saldırganlık düzeyini kontrol edemeyen ve bunu sağlıklı şekilde ifade eden ana babasını gözlediğinde, sözle saldırmayı, insanlara bağırmasını ve katı bir şekilde eleştirmeyi öğrenir. Böylece çocuğun ve gencin saldırgan davranışı, başkalarında gözlediği davranışlar tarafından biçimlenir (Friedman, Sears ve Calsmith, 1989).

ABD'de 12-16 yaşları arasında erkek ergen suçlularla yapılan bir araştırmada ergenlerin geldikleri aile çevresinin şiddete açık, öfkeli ve saldırgan davranışları sık gösteren aileler oldukları bulunmuştur (Veneziana ve Veneziana, 1992). Benzer şekilde, Yavuzer (1996) suç işleyen çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların büyük çoğunluğunun anababa baskısı ve fiziksel şiddete açık ortamda yetiştiklerini belirlemiştir. Anne babanın arasındaki ilişkinin niteliği çocuğun öfkeli ve saldırgan davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur. Eşler arasındaki ilişkinin bozuk olduğu ailelerde büyüyen çocuklarda şiddet ve saldırganlık eğilimi, daha sık görülmektedir (Santrock, 1983). Anne ve babaların, birbirlerine ve çocuğa karşı hoşgörüsüz davranmaları, çocukların ve gençlerin hoşgörüsüz olmasına yol açmaktadır. Azarlanan, sürekli cezalandırılan ve dövülen çocuk kendisini değersiz bulmakta, kendisini değersiz bulan çocuk da kendine ve başkalarına karşı saldırganca davranabilmektedir (Özdoğan, 2000).

Bandura ve Walters'in 1959' da yaptığı araştırmalar, ana babanın uyguladığı otoriteye dayalı katı disiplinin çocukta saldırganlık ve başkaldırma gibi olumsuz tutumları ortaya çıkarttığını göstermektedir. Nitekim bugünkü araştırmalar da, ana babanın kısıtlayıcı, çocuğa özgürlük tanımayan, kendi düşüncelerini empoze eden ve onun adına kararlar alıp uygulamaya çalışan katı tutumlarının, çocukta isyankarlığa ve saldırganlığa neden olduklarını göstermektedir (Öztürk, 1990). Ayrıca çocuğa karşı dayakla terbiyenin olduğu kadar, aşırı koruyuculuğunda çocuğu saldırganlaştırdığı görülmüştür (Gürkaynak 1976).

Ülkemizde konu ile ilgili yapılan araştırmalardan bir olan Uluğtekin'in (1977) ana baba tutumlarıyla çocukta saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında çocuğa karşı yargılayıcı olan, fiziksel şiddet kullanan, çocuğu dinleyip anlamaya çalışmayan annelerin çocuklarının güvensiz, tedirgin ve saldırgan davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Gürkaynak (1976), saldırgan davranışları büyüğü tarafından ödüllendirilen çocukların, saldırgan

davranışlarında artma olduğunu tespit etmiştir. Bilal (1984)'de lise öğrencilerinde otoriter ve demokratik olarak algılanan ana baba tutumlarının, Öğrencilerin uyum düzeylerine etkilerini incelemiş ve demokratik bir aile düzeninde büyüyen çocukların uyum düzeylerinin, otoriter ailede büyüyen çocuklarınkinden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Petit ve arkadaşları (1997) okul öncesi çocuklarda ve ailelerinde yaptıkları çalışmalarda çocuklardaki saldırganlığın, problem çözmeye örüntüleri ve annelerinin sert disiplin uygulamaları ile ilintili olduğunu görmüştür.

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada demokratik ve otoriter olarak algılanan ana baba tutumlarının öğrencilerin bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama, saldırganlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Sonuçlara göre ana babalarını demokratik olarak algılayan Öğrencilerin bağımsızlık, duygulan anlama, başatlık düzeyleri, ana babalarını otoriter, annelerini demokratik babalarını otoriter ve annelerini otoriter babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerinkinden daha yüksektir. Buna karşı kendim suçlama ve saldırganlık daha düşüktür (Öztürk,1990). Hatunoğlu (1994), Erzurum'da bulunan 5 lisenin son sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışma sonucunda, otoriter ana baba tutumunda yetişen gençlerin katı kuvvet uygulayıcı ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız olunması nedeniyle, hem demokratik ve hem de ilgisiz ana baba tutumlarında yetişenlere oranla daha saldırgan eğilim içinde olduklarını belirlemiştir.

Baumrind'in yaptığı araştırma sonuçları da göstermektedir ki, çocukta olumsuz davranışlara neden olan otoriter tutumda yetişen çocuğun davranışları ana baba tarafından sürekli olarak denetlenir. Sadece kendileri için doğru olanı çocukları içinde doğru kabul edip çocuğun ilgi ve isteklerini göz ardı eden bu yaklaşım, çocukta saldırgan ve başkaldırıcı davranışlara zemin hazırlar (Akt. Öztürk, 1990).

Araştırmalar, algılanan denetim odağının problem davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Japonya'da yapılan bir araştırmada, dış denetime önem veren anababaların çocuklarının daha saldırgan ve suça daha eğilimli oldukları bulunmuş, çocuklara yeterli benlik kontrolü kazandıramamanın bunda etkili olduğu düşünülmüştür.

William ve Vantress (1969)'in 235 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada, denetim odağı ile saldırganlık arasındaki korelasyon incelemiş, dış pekiştiricilere inanan bireylerin iç pekiştiricilere inanan bireylere oranla saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır (Akt. Koksall, 1991). Koksall (1991) Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi son sınıfında okuyan 196 öğrencide denetim odağı ile saldırgan davranış arasındaki ilişkiyi incelediği kendi araştırmasında, dıştan denetimli bireylerin içten denetimli bireylerden daha saldırgan oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Bazı araştırma sonuçlarına göre ise, ilgisiz ve tutarsız davranan anne ve babaların çocuklarında saldırgan davranışların fazla olduğu görülmektedir. Öfke kontrolü zayıf ve saldırgan davranan gençlerin genellikle aile içinde sosyalleşmelerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ergenin bu tür davranışlarının nedeni olarak özel bir ebeveyn davranışı saptanamamasına rağmen, ebeveynlerin ilgisiz ve tutarsızlığından dolayı saldırgan gençlerin kabul edilebilir ve kabul edilemez, davranışları arasındaki sınırı anlayamaz hale geldikleri görülmektedir (Santrock, 1983).

Bazı aileler saldırganlığı kendini savunmak için öğretirken, çoğu aile yaptıklarını saldırganlığı öğretmek olarak algılamaz. Aileler saldırgan yada yaramaz davranışı kontrol etmek amacıyla verdikleri cezalarda, farkında olmadan saldırgan davranışların hayata geçmesine katkıda bulunurlar (Tuzgöl, 1998). Nitekim araştırmalar çocuklarının kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne ve babaların aslında bu davranışları pekiştirmekten ileriye gidemediğini göstermektedir. Buna göre övülen iyi davranışlar çocukları tarafından nasıl öğreniliyorsa cezalandırılan kötü davranışlarda öğrenilebilir. Burada önemli olan davranışın altının çizilmiş olmasıdır (Zülal, 2001). Bir davranış ödül ile güçlendirilirken, ceza ile ortadan kaldırılabilir. Ancak burada asıl ceza, o davranışın sonunda ortaya çıkacak olumsuz durumun kendisidir. Bir davranış sonucunda ortaya çıkan

olumsuzluk bir yanıt iken, cezalandırmak bir uyarıcı oluşturabilmektedir. Ceza, cezalandırılan tarafından kendine bir saldırı olarak algılanabilir, hatta karşı atağa geçme isteği uyandırabilir. Davranış sonucu ortaya çıkan olumsuzluk, davranışın devamı önleyici bir etkiye sahipken, cezalandırmak davranışın tekrarı için bir uyarıcı oluşturmaktadır. Nitekim Keskin ve arkadaşlarının (2000) bir grup ergen üzerinde ailelerin benimsediği terbiye yöntemine çocukların tepkisini incelediği araştırmada, azar ve dayanın, sadece %2 oranında caydırıcı etkiye sahipken, deneklerin %32'sinde nefret ve intikam arzusu uyandırdığı görülmüştür. Benzer şekilde Savaşır (1975), tarafından çocuklardaki saldırganlık ve kışkırtıcı tutumlarla ilgili değer yargıları üzerine yapılan, bir araştırmada, üç ayrı yaş grubu alt ve üst olmak üzere iki ayrı sosyo-ekonomik düzeyde incelenmiş, saldırgan davranışların oluşumunda ana baba tutumlarının, ceza ve pekiştirme gibi normların birlikte etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Okman, ergenler üzerinde yaptığı araştırmada ergenlerin dışa vurulmuş öfkelerinin mine babalarının eğitim düzeyine göre farklılaştığını bulmuştur. Anneleri yüksek öğrenim mezunu olan ergenlerin, ilköğretim mezunu veya okur yazar olan ergenlere oranla dışa vurulmuş öfkeyi daha rahat ortaya koyabildikleri saptanmıştır. Diğer yandan babaları yüksek öğrenim görmüş ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Okman, 1999).

Son yıllarda, çocuklukta ve ilk ergenlikte saldırgan davranışların gelişmesinde aile, okul, akran grubu ve toplumun etkisini gösteren araştırma sayısı giderek artmaktadır. Sonuçlar aile yapısı ve erken çocuklukta arkadaş ilişkilerinin okulda sosyal olarak dışlanmada ve kişiler arası ilişkilerde saldırgan davranmada etkili olduğunu göstermektedir (Fraser, 1996). Baskıcı ve kötü ebeveyn çocuk ilişkisi çocukta saldırgan davranışların gelişmesine yol açtığı için, çocuk akranları arasına katılmakta da sorun yaşayabilmektedir. Çevresindeki arkadaş grubuna alınmayan çocuk kendisi gibi saldırgan çocuklardan oluşan ve kabul gördüğü bir arkadaş grubuna katılır. Bu arkadaşlık bir kez oluştu mu diğer ergenlerde olduğu gibi ortak eylemlere katılarak birbirlerini ödüllendirmiş olurlar. Ancak bu arkadaşlık, birlikte çok vakit geçirmelerine rağmen diğer ergenlerin arkadaşlıklarına oranla duygusal açıdan pek yakın olmamaktadır (Steinberg, 1999).

Ergenlik ve arkadaşlıklar üzerine uzun süredir çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda, ergenlerin benzerlik nedeniyle mi birbirlerini seçtikleri (seleksiyon), yoksa birbirlerini etkileyerek benzer hale mi geldikleri (sosyalizasyon) ya da her ikisinin kombinasyonunun mu etkili olduğu üzerinde durulmuştur. Anababalar çocuklarının yanlış davranışları için arkadaş gruplarını suçlama eğilimindedir. Ancak bu araştırmalar göstermektedir ki, seleksiyon ve sosyalizasyon hap kullanımında aynı derecede etkiliyken, saldırganlıkta ve çocuk suçluluğunda seleksiyon, başka bir ifadeyle kendisi gibi kişileri seçme, daha etkili olmaktadır (Steinberg, 1999).